

NATURA

Maandblad der Nederlandse Natuurhistorische Vereniging

Redacteur: J. Daams, Jac. Oppenheimstraat 22, Eindhoven

Leden-Administrateur: Dr. Joh. H. van Burkom, Jachtlaan 134, Apeldoorn

Penningmeester: F. Ruinen, Velperweg 145 G, Arnhem, Giro No. 103855

Abonnementsprijs voor niet-leden f 5.— per jaar.

Vaarkampen 1950

door Jan G. Sloff, Bergen op Zoom

Lang heeft Zeeuws Vlaanderen op de nominatie gestaan voor een verenigingskamp. En eigenlijk Walcheren en de beide Bevelanden net zo goed. Maar 't bezwaar was steeds, dat de mooiste excursieterreinen daar zo ver uit elkaar liggen. De enige oplossing voor dat probleem zou zijn: een schip gebruiken als varend kampeerterrein.

Na heel veel moeite — die zijn neerslag heeft gevonden in een erg late en beslist te onvolledige publicatie van onze plannen — is het de A.K.C. gelukt door bemiddeling van de Stichting „Watertransport” het 140 ton metende motorschip „Christina” van schipper J. Brouwer uit Rotterdam af te huren. We hebben daarop dan in twee groepen gekampeerd. De eerste van 29 Juli tot 9 Augustus, de tweede van 9 tot 19 Augustus. De eerste is in Dordrecht aan boord gegaan en is ontscheept in Hansweert, de tweede heeft beide plaatsen in omgekeerde volgorde aangedaan. De vaarroute en de land-excursies van beide groepen zijn vrijwel dezelfde geweest. Ik geef dus hier een opsomming van wat we bij de eerste tocht hebben gedaan en de varianten, die daarop in het tweede vaarkamp zijn gemaakt. Leden, die op eigen gelegenheid in Zeeland komen, zullen zich bij een bezoek aan genoemde plekken niet beklagen. Alleen, het komt er daarbij vaak wel erg op aan met welk tij men een terrein betreedt. Om voor alle bezochte en ook voor vele niet-bezochte terreinen vooraf het gunstigste tijd te kunnen bepalen, ben ik — vaak vergezeld door de A.K.C.-voorzitter — al van de voorzomer van 1949 af op pad geweest. Er zijn plekjes, die ik zodoende voor het vaarkamp al vijf, zes keer bezocht had. Maar spijt heb ik van geen enkele excursie gehad: Zeeland is een wondermooi land.

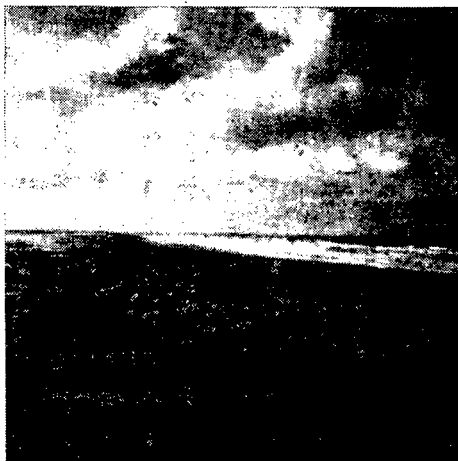
Zaterdagochtend 29 Juli lag dan het M.S. „Christina” ons aan de steiger in Dordrecht op te wachten. Het ruim was al pieklijn voor ons uitgeruimd en opgepoetst. Van een aantal triplex-platen, die we later als een nieuw dak van de stuurhut zouden zien, was voor in de boot een fietsenbergplaats gebouwd. Daartegen waren van kisten en planken verder een schrijf- en microscopeertafel gemaakt en een aanrecht voor de Butagas-installatie, terwijl in de lengte van het schip nog een werktafel stond. Slapen zouden we op strozakken of opblaasbedden, die met het hoofdeinde tegen de zijwanden van het schip moesten komen, maar die overdag, een kwart slag gedraaid en twee aan twee opgestapeld, zitplaatsen zouden leveren.

Zeevenkel

Foto: J. Viergever

Toen de deelnemers tegen twaalf uur aankwamen, konden ze al dadelijk met hun matrasje beginnen om zo spoedig mogelijk boven te komen voor de koffie, waarbij Wim Westmijze, de voorzitter van vaarkamp I, het gezelschap welkom heette. Half twee voeren we af door de Dordtse Kil naar het Hollands Diep. Langzaam aan: 't was tegen stroom. Maar in het Volkerak kregen we de eb mee en schoten we zo vlug op, dat we nog voor donker Zieriksee bereikten, genietend van de zon, het water en van een schitterende avondlucht. In Zieriksee meerden we aan de steiger van de Provinciale boot. En nadat de stro-voorraad nog wat aangevuld was, gingen we er zo vlug mogelijk op uit om alvast een kijkje te nemen in het oude stadje en een bezoek te brengen aan een paar Zieriksee'se kennissen, die beloofden ons de volgende morgen een mooie wierglooiing te laten zien. En daarna viel in het ruim het zeildoeken gordijn tussen het mannen- en vrouwen-compartment. Zondagmorgen 30 Juli vlug ontbijten en naar de wierglooiing buiten de Kissers-inlage, waarbij de kerkgangers ons na kwamen. 't Was daar prachtig: uitzonderlijk laag water, waardoor behalve verschillende wiersoorten ook heel wat dieren te zien kwamen. Toen het water weer opkwam, gingen we langs een pracht-vindplaats van de zeer zeldzame zeevenkel (*Crithmum*) naar de plek, waar een viertal schaalhoorns (*Patella*) hun domicilie hadden. Na de middag waren het de vogelinlagen, de dijken erlangs en de duinen van Westenschouwen met de zee daarachter, die ons lokten. Maar we kwamen weer aan boord en zouden 's Maandagsmorgens heel in de vroegte uitvaren om door het Engelse vaarwater de Oosterschelde over te steken en dan met de ebstroom mee door de Zandkreek naar Veere te gaan. Zij, die vroeg waren opgestaan om niets van de tocht te missen, troffen het niet: flinke regen in de haven van Zieriksee en op de Schelde. Maar in de Zandkreek klaarde het weer op en toen we in Veere door de schutsluizen het kanaal invoeren, was het droog. Zo konden we voor het eten nog een kijkje nemen in het stadje en aan de kreek der geallieerde bombardementen. Na de middag maakten we een stevige tocht: langs Arne-muiden over de Sloedam naar „de Kaloot”, een prachtig buitendijks-terrein aan de westpunt van Zuid Beveland. Daar ligt buiten de v. Citterspolder tegen de dijk een schorre, waartegen een zandplaat, die een paar eeuwen geleden nog ver in 't water lag midden tussen Zuid Beveland, Zeeuws Vlaanderen en

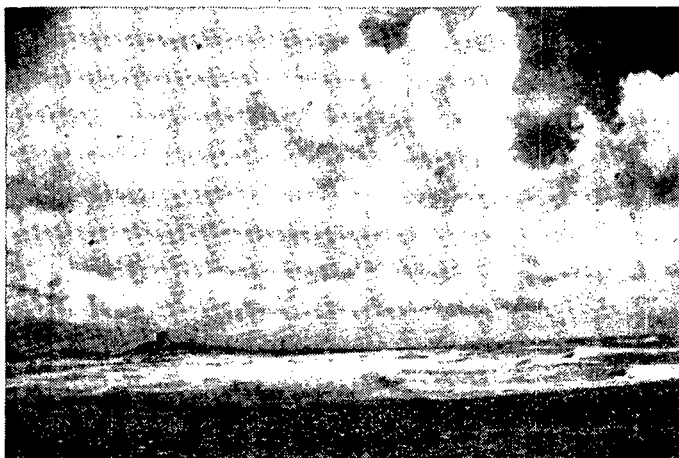

Foto; J. G. Sloff

Walcheren, gaandeweg is verheeld. Op de rand van de schorre ligt daar een duinrandje, niet meer dan een paar meter hoog, maar toch met een fraaie vegetatie van helm, zandhaver, zeedistel, zeewinde e.d. Kijk er het artikel van Victor Westhoff en W. G. Beeftink in „De Levende Natuur” van Juli 1950 maar eens op na. 't Is daar ook een prachtig vogelbroedgebied, waar Hans Warren in allerlei tijdschriftartikels herhaaldelijk van heeft getuigd. Een jaar of 25 geleden leek het wel, dat op de Kaloot een eindstadium bereikt was: slik en schor met zandplaat en duintje ervoor. Maar sedert dien is heel wat veranderd. Waar toen nog duin was, wat noordelijker dan het huidige, is nu niets meer van te vinden. De vaargeul, die van Vlissingen uit recht op de Kaloot afgaat en daar vlak onder de kust ombuigt, richting Borselen, is sindsdien opgedrongen. Eerst is het duin afgeslagen, waarbij het zand mogelijk terecht gekomen is op de huidige plaat en in de huidige duintjes. Jaren achtereen zijn daar ook steeds tertiaire schelpen aangespoeld. Maar nu de duintjes aan de noordrand van de Kaloot niet veel meer te beduiden hebben, brokkelt daar ook de klei-schorre, die nog onder die duintjes zat, in sterke mate af. Dat gaat deels met schaałsgewijze afslag, waarbij millimeter-dunne horizontale laagjes in 't water afschilferen, deels met afslag, waarbij de schorre in nagenoeg kogelronde brokken wordt verdeeld, die gaandeweg ineenzakken en er zo aan gaan. Een zeer indrukwekkend beeld. Wij hebben ervan genoten, zij het dan, dat we het alleen bij vallend water zagen. Door de afstand van Veere naar de Kaloot waren we nl. wat te laat om het nog veel mooiere opkomen van het tij tegen de afslagkust mee te maken. Er kwam wel iets anders op: regen, en zo overvloedig, dat maar van weinig mensen de jassen op de terugtocht niet door en door nat raakten.

Dinsdag 1 Augustus was het weer beter: slechts een klein beetje nattigheid en heel veel zon. We voeren over naar Noord-Beveland, waar we de ingevloede Sophia-polder bekeken. Verleden jaar waren we van Westerschouwen uit daar ook al geweest. En ook nu was het terrein daar weer zeer de moeite waard met zijn schorre en slikke, die voor een belangrijk deel door een zandplaat wordt verdrongen, welke ook tot duinvorming aanleiding geeft.

Rond de middag voeren we weer terug naar Veere, waar we ons kostelijk

Gat van West-Kapelle gezien uit het Noorden, op een stormachtige dag.

Foto: Lucie Duin

amuseerden met het bekijken van de „onvis”, die door de garnalenvissers werd meegebracht voor de vismeelfabriek aan de buitenzijde van het stadje. Op de vrachtauto, die daartoe langs de kade kwam, konden we allerlei gedierte zien: zeenaalden, jonge haring, zand-alen en zee-donderpadden, verschillende krabben en heremieten, wulken, kreukels en inktvissen, zee-sterren, slangsterren, zeebloedzuigers, kwallen en poliepen. Kortom, een hele selectie uit hetgeen in zee tussen de platen leeft. Garnalen, paling, bot, rog en tong, zagen we aan de visafslag. Alles bijeen: heel instructief. En — zonder kans op zeeziekte:

Woensdag 2 Augustus zouden we verder gaan naar het zuiden. De boot door het kanaal van Veere naar Vlissingen en verder naar Breskens. Wij per fiets langs de Manteling en met de Provinciale boot naar de overkant. 't Werd een schitterende tocht: stevige wind en felle zon leverden aan het strand kostelijke beelden van spattend geweld. En de overvaart was zo, dat verschillende deelnemers de volgende dagen nog eens even een — gratis — retourtje hebben genomen.

Donderdag was de dag van de kust van Zeeuws Vlaanderen. Eerst de duintjes buiten de Zwartegatse kreek onder Groede en dan de ingevloede Zwarte polder bij Cadzand. Daar ter plaatse is in de duinkust een bres geslagen, zodat de zee bij fiks hoog water binnen kan vloeien. Dit gat wordt open gehouden doordat tegen de dijk, die de binnenkant van de Zwarte Polder vormt, een gemaal is gebouwd, dat overtollig water uit het achterland doet afvloeien door een brede kreek in de vroegere polder en over het strand. Natuurlijk is de poldergrond zelf weer schorre geworden, waar de echte lamsoren (*Statice Limonium*) prachtig stonden te bloeien. Het strand is hier ook vindplaats van aangespoelde fossiele schelpen, die plaatselijk zo talrijk zijn, dat ze iedereen opvielen. Jammer genoeg staan hier nog heel wat oorlogsversperringen. Maar we genoten er van landschap, planten, schelpenvondsten en ook van de zee.

Daarna: het Zwin, de enorme vlakte, paars van de lamsoren, maar met een geheel verzand krekens-systeem daartussen. Frits Benjaminsen vertelt daarover verderop in dit Natura-nummer.

Vrijdag 4 Augustus zouden we 's morgens naar de Braakman varen. Maar

er stond een flinke golfslag. Zo, dat het uitvaren uit de haven niet al te vlot zou gaan. Dus stelden we ons vertrek uit tot na de middag. Dat kon, maar dan was het goede tij verstreken. Toch varen! Ingepakt, „om niet over boord te slaan”, koersten we, genietend van een fijn zonnetje, naar Terneuzen, waar we met kermis-vermaak en met een bal op het marktplein werden ontvangen. Noch het een, noch het ander kon ons boeien.

De volgende dag hadden we meer plezier op de slikplaat in de mond van de Braakman. Daar was voor ieder wat van zijn gading te vinden. De botanicus kon zoeken naar de resten natuurlijke vegetatie die tussen het adventieve Engelse slikgras (*Spartina Townsendii*) nog hier en daar te vinden waren. De bewonderaars van waterdieren konden in een van de kreekjes graven naar platte slijkgapers (*Scrobicularia plana*), waarvan wij er in een vierk. meter niet minder dan 123 ex. telden met 24 kokkels, 58 nonnetjes, 21 zeepieren, 46 zeeduizendpoten, alle levend, met nog 430 hele en halve losse schelpen. Voor vogelminnaars was het wel wat laat. Al vonden we van de vele vogels, die er genesteld hadden, nog een nest van een kokmeeuw met twee eieren. Slik en water was er volop. Roei- en zwemgelegenheid in overvloed. Ieder had het er zo naar zijn zin, dat het over drieën werd, voordat we aan de lunch dachten. Trouwens, het zal ook wel het laatste jaar zijn, dat we in de Braakman kunnen komen: voor 1951 staat afsluiting en inpoldering op het program.

Laat in de middag voeren we weer weg, nu ineens door naar Walsoorden, het oostelijkste haventje op Nederlands gebied, waar we met niet al te veel moeite in konden binnenvaren. Daar hebben we 's avonds genoten van Noctiluca, de zeevonk, die in het stille haventje prachtig licht verspreidde, zodra er enige beroering in het water kwam. De avond daarna hebben drie van de deelnemers voor een behoorlijke waterbeweging gezorgd en er werd beweerd, dat het resultaat hun ietwat verkoelend bad waard was.

Zondag 6 Augustus hebben we een kalm dagje gehouden. Rustig een kopje koffie gedronken in het fraaiste café, dat we in Hulst konden vinden, stadje

Foto links: Vaarkampeerders bij de Wierglooïng buiten de Kissersinlage bij Zieriksee
 „ rechts: Slijkgapers graven in, de Braakman

Links: Fossiele korfschelp, Foto: J. Viergever

Rechts: Dijkbloeiing met *Pelvetia canaliculata*, Foto: W. G. v. d. Zanden

en wallen bezichtigd, genoten van de bloemenflora langs de dijken. En als speciale attractie, de oude tertiaire grond opgezocht van de Kauter, waar we naarstig fossielen hebben uitgepeuterd.

Maandag zijn er twee tochten gemaakt. Een aantal tochtgenoten ging weer naar de buurt van Hulst, waar veelbelovende krekens lokten. Het landschap was mooi, maar overigens viel het wat tegen. De anderen trokken naar echt onbekend land: de schorren van Saaftingen. Vroeger, rond 1300, zijn daar welvarende polders geweest met een — blijkens de afbeeldingen — imposant kasteel. Maar de dijkbreuken en ook de opzettelijke oorlogsinundaties van 1584 hebben deze landstreken weer in de golven doen verzinken. Maar gaandeweg is er tegen de dijken van de Koningin Hedwigepolder, de Prosperpolder en de koningin Emmapolder weer klei afgezet en zo ligt er thans een 3½ km brede, hoog opgewassen slikke, met talloze kleinere en grotere krekens doorsneden. Aan de N.O.-hoek een zandplaat, die bij laag water uiterst snel blijkt af te lopen naar de vaargeul, die door de grootste boten wordt gebruikt. Het water is hier kennelijk brak en zodoende is het te begrijpen, dat op de plaatsen, waar het adventieve Engelse slikgras de boel niet bederft, in plaats van de zeekraal (*Salicornia*) uit het zoute water, de zeebies (*Scirpus maritimus compactus*) als pionier optreedt. Op een enkel plekje, dat speciaal goed toegankelijk is voor het uit de Boven-Schelde komende zoete water is dit zelfs riet in een schrale vorm (*Phragmites communis salina*). Het terrein was te uitgestrekt en te moeilijk toegankelijk om het geheel te verkennen; de hele planten-successie hebben we niet kunnen opnemen, maar dank zij de uit de verte herkenbare lamsoren (*Statice*), de zeerus (*Juncus maritimus*) en de grazende schapen hebben we toch een paar stukken hogere schor gevonden. Twee schaapskooien, de een 2 km, de ander ruim 3 km uit de kust, zijn natuurlijk al heel van ver te zien, zelfs van de oostelijke Schelde-oever onder Ossendrecht af. Van de hoogte, waar de noordelijkste kooi op gebouwd is, kan men zelfs over de Westerschelde, Zuid-Beveland en de Oosterschelde heen Bergen op Zoom zien liggen. Wonderlijk is, dat

bij de bekende landhonger dit minstens 2000 ha grote gebied van de vetste zeelei nog niet is ingedijkt. Maar de bezwaren, die inpoldering van dit terrein voor de rivierdijken even hoger op langs de Belgische Schelde tussen de grens en de Antwerpse haventerreinen kan hebben, zullen daar wel de oorzaak van zijn. Wat ons betreft: degenen, die mee zijn geweest, hebben een imposant en uniek stuk Nederland te zien gekregen.

Dat was voor ons ook de laatste dag in Zeeuws Vlaanderen. Dinsdagmorgen staken we over naar Hansweert en kon een rondrit door „de zak van Zuid-Beveland” beginnen langs Schore, Eversdijk, 's-Gravenpolder, Overzande, Nisse, Heinkenszand en 's Heer Arendskerke. We genoten van prachtig begroeide polderdijken, van oude kerken en welen, en van typisch Zeeuwse boerderijen. Via Goes reden we weer op Hansweert aan.

Woensdag 9 Augustus: eind van Vaarkamp I. Strozakken leegmaken, bagage inpakken en die aan het station Kruiningen deponeren. Een kijkje aan de haven en in de oesterputten van Ierseke. En dan naar het station terug, waar gaandeweg de deelnemers van Vaarkamp II begonnen te komen.

Zo kregen we aan boord een algehele wisseling van personen, op de schippersfamilie en ondergetekende na. En verder ook met het verschil, dat wij de tocht nu in omgekeerde volgorde maakten. Natuurlijk met enkele varianten.

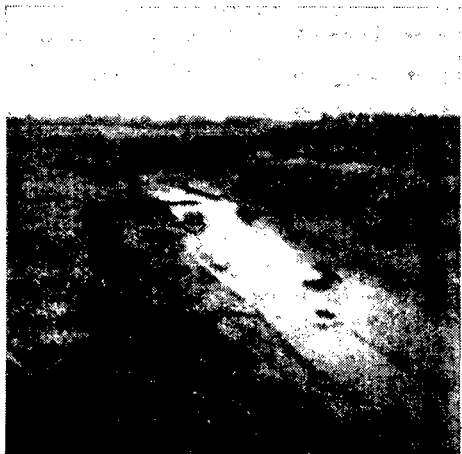
Ditmaal bezochten we niet Zuid Beveland bewesten het kanaal, maar reden wij de Woensdagavond van aankomst nog even naar de resten van het in 1532 verdronken Nieuwlande. Van het verderop in de Oosterschelde liggende Reimerswaal zijn de puinen slechts bij zeer gunstig tij en wind per boot bereikbaar. Maar Nieuwlande is bij elk laag water gewoon van de dijk af bereikbaar. En men vindt er nog heel goed de fundering van de vroegere kerk, nu met bruinwier, mossels en sponzen begroeid en het herhaaldelijk onderste boven gehaalde kerkhof erom heen.

Van Walsoorden uit werd Saaftingen ook weer bezocht. Maar we zijn daarbij te gemakzuchtig geweest: we hebben de fietsen meegenomen op

Links: Kreekje door de slikken van Saaftingen

Foto's J. G. Sloff

Rechts: Bruinwier en mossels op de „Kloostermoppen” van het verdronken Nieuwlande.

Breedpootkrab

Foto: J. Viergever

het schor en door een fikse regen en de zodoende wel erg glibberig wordende klei is ons duidelijk geworden, dat die toch maar beter op de vaste wal kunnen blijven. De vogelmensen, die tezelfder tijd naar de buurt van Hulst zijn geweest, hebben in een onwaarschijnlijk binnendijks kreekje nog de steltkluut gezien.

Voor de Braakman viel ditmaal het tij nogal ongunstig: pas tegen de avond laag water. We zijn er daarom in de namiddag heen gevaren en hebben er toch niet alleen van het terrein, maar ook van een mooie zonsondergang genoten. Enkel en zelfs daarna nog aan het canoën en aan het roeien of wrikken geweest. Maar voor donker was alles toch weer binnen.

De dag erna, Zaterdag, hebben we een zeer gevarieerd programma gehad. Eerst varen van uit de Braakman naar Breskens. Dan de fietstocht naar Cadzand met bezoek aan het Zwin en de Zwarte Polder. Weer terug naar Breskens en tijdens het vallen van 't duister overvaren naar Vlissingen. Doordat we nu Jan Stock onder de deelnemers hadden, konden de schelpen, die bij de Zwarte Polder aanspoelen, beter nagezocht worden en we zagen heel wat fossielen. De vorige dagen had hij trouwens ook al heel wat uit het water opgehaald en ons met het blote oog of met het microscoop laten zien.

In Vlissingen troffen we het niet: de sluizen van 't kanaal waren nog lang niet in orde na de oorlogsbeschadigingen. En zo konden we pas Zondagmiddag 1 uur geschut worden. Tot overmaat regende het heel de ochtend. Een flinke kist met natuurhistorische boeken en een collectie foto's van de bezochte terreinen kortten echter de tijd.

Na de middag ging het grootste deel van het gezelschap langs de duinkust naar Veere. Enkel en trokken de andere kant op voor een bezoek aan het dijkgat bij fort Rammekens. Dat is tegenwoordig een rijke vindplaats van aangespoelde fossielen. We hadden geen bijzonder gunstig tij, maar we vonden toch een hele reeks kleine schelpsoorten.

Maandag naar de Kaloot. We waren er nu ruim op tijd en konden bij laag water de voorgelegen zandplaten en afslagranden bekijken. Toen we echter daarna bij hoog water de drie krekken moesten passeren, die in het heengaan nog geen cm water voerden en die nu boordevol stonden, was dat voor de meesten wel een grote verrassing.

Vlootrevue voor
Zieriksee, links
de „Piet Hein”

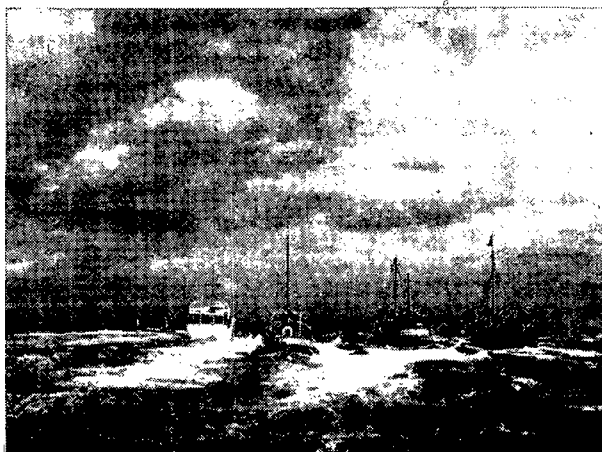

Foto Mr H. Gorter

Dinsdag: Noord Beveland en de haven van Veere.

Woensdagochtend: varen naar Zieriksee. En — net als bij het eerste vaarkamp — regen in de eerste helft van de ochtend. Maar we kwamen aan bij stralend zonlicht en hebben dat verder op onze tocht gehouden. Overdag, wel te verstaan.

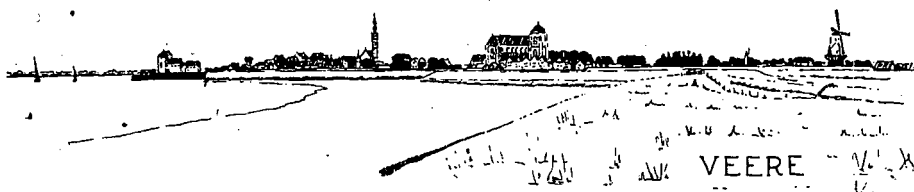
's Middags maakten we een verkenning naar de resten van het oude Dijkwater, dat Schouwen en Duiveland scheidde. En 's avonds hebben we in het gastvrije huis van Rijkel ten Kate naar kleurdia's gekeken. Eerst naar een serie beelden van bezochte Zeeuwse terreinen door ondergetekende gemaakt, daarna naar een serie prenten van de Poortersdagen te Zieriksee door ten Kate.

Donderdagochtend de wierglooïing buiten de Kissersinlage. Daarna twee excursies: een naar de vogelinlagen en de duinen richting Westerschouwen, de andere naar Renesse (o.a. naar de sprookjesachtige tuin bij boerderij „De Helle”, de Reparts en Brouwershaven.

Vrijdag was bestemd voor een vaartocht van Schouwen langs Tholen naar Willemstad. Dat was al acht maanden te voren uitgekiend. Maar nu bracht de Koningin met Prins Bernhard een bezoek aan Zeeland. En daarbij geviel het, dat zij juist op die 18e Augustus van St. Annaland op Tholen naar de tramhaven te Zijpe zou varen en daarbij begroet zou worden door de Bruinisser vissersvloot. Dat konden wij dus zien. Wij hebben het gezien en het heeft op de vaarkampers een onvergetelijke indruk gemaakt. Wild water en door de wind zeer wisselende wolkenlucht, scherpe felle zon. En daarbij het witte jacht, de „Piet Hein”, omstuwd door de gepavoiseerde vissersboten. Schitterend mooi! We keken onze ogen uit. En we maakten heel wat foto's, zwart/wit en kleur, met zeer goede resultaten. Ook verderop, toen we in het Slaak waren, hielden wij nog de mooiste wolken- en waterbeelden. Met zon kwamen we in Willemstad aan, waar we voor anker gingen, vlak aan het Hollands Diep en waar we kennis maakten met een fraai cultuurmonument: de zestiende eeuwse vesting aan de vaarweg van Holland naar Zeeland.

Zaterdagmorgen: schoon schip maken, bagage inpakken en terugvaren naar

Dordrecht. En daarmee waren nu beide vaarkampen voorbij. We hebben vrijwel voortdurend kunnen genieten van heerlijke vaartochten, we hebben met allerlei onbekende Zeeuwse hoekjes kennis gemaakt en heel wat gezien van hetgeen daar leeft en groeit. Dat we dat geregeld van ons kampschip uit konden doen, was al heel gemakkelijk. De beide kampvoorzitters, Wim Westmijze en Rijk Kofman en de fouragemeesters Gera du Saar en Nico Roorda van Eysinga hebben gezorgd, dat alles goed liep en dat we niets te kort kwamen. En met de schippersfamilie hebben we het best kunnen vinden. Wanklanken zijn er nooit geweest. Heel vaak hielpen zij ons met allerlei: zij leerden ons wrikken, zij wezen ons de weg om in Veere lekkere vis goedkoop te krijgen, zij hebben ons zelfs in de Braakman geholpen met het opgrabbelen van allerlei schelpdieren.

Het landschap van Zeeland

door ir Nico P. H. J. Roorda van Eysinga

Zeeland is ontstaan, vooral onder invloed van twee factoren: de zee en de mens.

Nog in de Romeinse tijd was de invloed van de zee betrekkelijk gering. Het tegenwoordige Zeeland maakte nog deel uit van het grote Hollandse veenlandschap, dat tegen de zee beschermd werd door een lange schoorwal. Slechts plaatselijk werd deze schoorwal onderbroken door enkele riviermonden.

Sedert het begin van onze jaartelling is deze situatie allengs geheel gewijzigd. De invloed van de zee nam sterk toe en de schoorwal werd bij Zeeland op verschillende plaatsen doorbroken en tenslotte zelfs geheel weggenomen. De sterke getijstroom schuurden forse zeearmen uit, die ver in het land doordrongen en die zich vertakten in talloze grote en kleine krekens. Grote stukken van het oude veenlandschap werden op deze wijze weggeslagen.

Tegelijkertijd begon in het rustiger water tussen de kleinste kreekjes een regelmatige afzetting van slib, zodat het resterende veenlandschap werd overdekt met een laag zeeklei.

Er ontstond een geheel nieuw landschap, bestaande uit schorren en slikken, doorsneden door tal van krekens en zee-armen. Dit schorrenlandschap is nu nog overal in Zeeland aanwezig in stroken buiten langs de dijken. In het bijzonder op het verdrongen land van Saaftingen is het fraai ontwikkeld.

In een dergelijk landschap, waarvan de hogere gedeelten niet meer bij iedere vloed werden overspoeld, kon zich een eenvoudige bevolking vestigen van vissers en veehouders.

Om beschermd te zijn tegen de bij storm of bij springtij nog regelmatig terugkerende hoge vloedstanden, wierpen deze mensen kleine heuvels op, de „vliedbergen" of „hillen". Daarop konden zij zichzelf en hun vee in